

Identități fragmentare în romanul „Maseurul orb” de Cătălin Dorian Florescu

Fragmented identities in the novel "The Blind Masseur" by Cătălin Dorian Florescu

*Drd. Coman Mirela Cristina (Liuță),
Universitatea "Ștefan cel Mare" din Suceava*

Abstract: This paper analyzes the way in which the fragmented identities of the characters are presented, putting the past and the reality they are forced to confront face to face. Memories become a means of reconstituting and completing identity, these are often fragmented or idealized. An interesting aspect follows the way in which the narrative juggles with analogy, with the thread of events: anticipations, analepsis, flashbacks categorically modify the character's perception of his own existence. In the narrative, time is structured according to these elements, having as an effect the understanding of the characters' present and thus the ability to project their future, to understand their present and at the same time to free themselves from the past. The novel "The Blind Masseur" sheds light on fragments of the protagonist's past that come to light gradually and often unexpectedly, and the encounter with the present becomes a balance in his life, which forces him to reevaluate his identity built up until then. Revelations related to self-perception create the sensation of a fluid identity, in perpetual change. This fragmented identity made up of sensations and partial interpretations of reality shrouds human destinies in mystery, through the blending of the past with the present and thus forcing them to reevaluate their previously constructed identity.

Keywords: *fragmented identity, uprooting, time, memories.*

Un aspect interesant surprins în literatura exilului îl constituie conexiunea dintre timp și identitatea pe care și-o construiesc personajele în decursul vieții lor. Amintirile, reunite ca într-un puzzle, sunt frânturi din viața personajelor care recrează imagini dispartate ale identității sale anterioare și reactivează senzații puternice. Această fragmentare a personajelor pun în lumină capacitatea lor de a-și construi o identitate complexă, dar eterogenă. Flashback-urile ori anticipările evenimentelor modifică fundamental percepția personajului asupra propriei existente. De asemenea, spațiul matrice din care se desprinde personajul atunci când ia

calea exilului și cel în care evoluează acesta joacă un rol esențial în percepția asupra sinelui. Astfel, timpul amintirilor, rememorat, reactualizat prin flash, flashback și fluxul conștiinței, devin forme ale memoriei subiective, definind reflexe, cuvinte, imagini.

În romanul „Maseurul orb”, scriitorul Cătălin Dorian Florescu realizează cu o acuitate dureroasă o radiografie a procesului complex și traumatizant al fragmentării identității în contextul exilului politic. Destinul personajului central, Teodor Moldovan, și al părinților săi, forțați să părăsească România în timpul regimului comunist și să își construiască o nouă existență în Elveția, devine un studiu de caz elocvent al modului în care ruptura de rădăcini, șocul cultural și dificultățile integrării pot disloca nucleul identitar al individului. Prin prisma experiențelor lor, romanul explorează tensiunea constantă dintre trecut și prezent, dintre identitatea asumată anterior și cea impusă de circumstanțele exilului, scoțând la lumină sentimente de alienare, zădărnici și o profundă reevaluare a sensului vieții.

Elveția va fi țara care îi va deveni patrie adoptivă și unde protagonistul va evolua profesional, urmând Școala de Comert, apoi devenind șeful unui mic departament, iar ulterior, expert în marketing. Însă viața în exil vine cu mari sacrificii.

Identitatea lui Teodor Moldovan este marcată de o scindare fundamentală. Adolescența, vârsta formării identitare, este brusc întreruptă de experiența traumatizantă a fugii. Elveția devine un spațiu al oportunităților profesionale, unde reușește să se integreze și să prospere, dobândind statutul de expert în marketing. Această ascensiune socială și profesională conturează o nouă fațetă a identității sale, cea a individului adaptat și de succes în societatea adoptivă. Cu toate acestea, această identitate elvețiană nu șterge cu buretele trecutul și nici nu anulează sentimentul de dezrădăcinare. Interogațiile sale retorice, „Ce tot spune ăsta? Adică tata s-a răsturnat după ce ne-a trecut prin „Zonă”, nu din prima, dar din a doua încercare...” [Cătălin Dorian Florescu, 2007: 166], trădează o legătură viscerală cu trecutul, cu riscurile asumate pentru libertate și cu sacrificiile familiei. Succesul său profesional pare golit de sens în absența unei împărtășiri cu figura paternă, a cărei moarte tragică în exil devine simbolul prețului prea mare plătit pentru o libertate iluzorie, iar destinul lui confirmă ceea ce remarcă Paul Tabori, anume că exilatul trăiește într-un loc, dar își amintește sau proiectează realitatea unui alt loc [Paul Tabori, 1972:

27]. Scindarea aceasta lăuntrică determină exilatul să penduleze permanent între amintirile trecutului, nostalgia unei vieți posibile acasă, și realitatea din anii exilului.

Sacrificiile părinților lui Teodor ilustrează în mod dramatic procesul de fragmentare identitară. Tatăl, un bărbat cu un statut social și profesional certe în România, este redus la rolul de taximetrist într-o țară străină, nevoit să învețe hărți și nume de străzi într-o limbă pe care nu o cunoaște și îi este greu să și-o însușească. Această degradare a statutului său profesional erodează sentimentul propriei valori și îl plasează într-o luptă constantă pentru supraviețuire. Observația tatălui „Ia uite ce Mercedes frumos am”, urmat de replica fiului „Asta nu-i mașina ta, e a șefului tău” [Cătălin Dorian Florescu, 2007:162] evidențiază această disonanță între iluzia unei noi prosperități și realitatea unei existențe subordonate. Moartea sa tragică, survenită în timpul serviciului, devine o culme a sentimentului de zădărnicie, sugerând că eforturile și riscurile asumate nu au condus la „tărâmul făgăduinței” sperat.

Mama lui Teodor suferă o altă formă de fragmentare identitară. Renunțarea la clarinet, instrumentul care definea identitatea sa profesională și probabil personală în România, și acceptarea unui loc de muncă într-o sală de jocuri ilustrează o capitulare în fața necesităților materiale. Muzicianul talentat este redus la rolul de supraveghetor într-un spațiu al hazardului, o antiteză a disciplinei și armoniei pe care le presupune muzica. Gestul ei de a mângâia clarinetul în singurătate și de a cânta doar pentru fiul ei devin simboluri ale unei identități reprimată, a unei lumi interioare bogate, dar neexprimate în noul context existențial.

Tensiunea conflictuală dintre trecut și prezent este omniprezentă în roman. Amintirile din România, fie ele legate de încercările de a trece granița sau de viața anterioară, persistă și influențează modul în care personajele percep realitatea elvețiană. Bilețele lăsate de Teodor lângă pâinea proaspătă, cu mesaje precum „Prima pâine a libertății” sau „Aici aluatul crește mai bine, la noi n-avea destul aer, ca și noi, din cauza comuniștilor” [Cătălin Dorian Florescu, 2007:162], ilustrează această încercare de a găsi un sens pozitiv în exil, de a justifica sacrificiile prin prisma libertății dobândite. Cu toate acestea, realitatea crudă a dificultăților și a pierderilor subminează constant această narativă optimistă.

Fragmentarea identitară este adânc amplificată de sentimentul de izolare și de dificultatea comunicării. Incertitudinea cu privire la primirea scrisorilor trimise Valeriei, „Ele dispăreau într-o gaură, fără să știu dacă erau predate sau nu destinatarului sau dacă pur și simplu nu mi se răspundea”, simbolizează ruptura cu trecutul și imposibilitatea de a menține legături semnificative cu cei rămași în țară. Acest „absolut nimic” în care trăiește Teodor accentuează sentimentul de alienare și de pierdere a unei părți esențiale a sinelui.

Personajul central, Teodor Moldovan, trăiește o existență scindată între două realități: trecutul său românesc, idealizat și estompat de trecerea timpului, și prezentul elvețian, o patrie adoptivă care nu reușește să suplinească sentimentul de apartenență pierdut. Această dihotomie generează un sentiment profund de neîmplinire și o perpetuă stare de suspendare temporală, în care amintirile se amestecă cu prezentul, iar dorința de a înțelege trecutul devine o obsesie.

Înghițarea în timp, menționată în fragment, nu este doar o metaforă a stagnării fizice în exil, ci și o descriere a blocajului psihologic al personajului. Andrew Gurr remarcă, în cazul scriitorilor exilați, că aceștia recurg la aceste înghițări în timp ca strategii particulare recuperatorii pentru personajele sale a unui timp și a unui spațiu lăsate dincolo de graniță de emigrant, odată cu plecarea din țară. Pentru el, „acasă” devine un spațiu și un timp interioare, vulnerabile: „Acasă e un concept static, înrădăcinat în circumstanțele neschimbate ale copilăriei. Nesiguranța pierderii unui acasă determină scriitorul să imagineze lumi statice, să impună ordine în dinamism, deoarece el vede factorul dinamic ca pe un element al haosului” [Andrew Gurr, 1981: 23-24].

Eroul nu își mai poate recupera patria căutată, căci timpul și istoria au produs schimbări fundamentale, ireversibile.

Amintirile nu se estompează linear, ci revin obsesiv, declanșate de stimuli neașteptați, precum reîntâlnirea cu o româncă aflată în exil, Mihaela, care reactivează imaginea vagă a iubirii pierdute, Valeria. Această revenire a trecutului nu aduce claritate, ci mai degrabă o intensificare a sentimentului de pierdere și de irealitate a amintirilor, descrise ca fiind văzute „printr-o sticlă lăptoasă sau ca printr-un văl”. Această percepție difuză a trecutului contribuie la fragmentarea identității lui Teodor, care nu mai poate accesa o imagine coerentă a sinelui său anterior exilului.

Gestul de a redeschide cutia cu scrisori adresate Valeriei reprezintă o încercare disperată de a reconecta fragmentele identității sale pierdute. Scrisorile, purtătoare ale emoțiilor și experiențelor din timpul peregrinării spre exil, devin artefacte ale unui sine înstrăinat. Actul recitării și al adăugării de noi rânduri sugerează o nevoie compulsivă de a da un sens continuității vieții sale, de a construi o punte între trecut și prezent. Însă, afirmația mamei „Nu. Tu ești încă pe drum încoace” [Cătălin Dorian Florescu, 2007:187].

subliniază starea prelungită de tranziție și incapacitatea de a se ancora pe deplin în prezent. Exilul devine, astfel, nu doar o deplasare geografică, ci și o perpetuă stare de "a fi pe drum", o identitate suspendată între două lumi.

Sentimentul de zădărnicienie și de viață irosită, evidențiat în fragment, intensifică fragmentarea identității. Sacrificiile și riscurile asumate pentru a părăsi regimul comunist, în speranța unei vieți mai bune, se dovedesc a fi în van. Noua patrie nu aduce împlinirea scontată, ci un sentiment acut de dezrădăcinare și de inutilitate. Această deziluzie profundă erodează încrederea în propriile decizii și în posibilitatea de a-și construi un viitor coerent, amplificând starea de fragmentare interioară. Gândul că „totul era deja pierdut, predestinat, fără urmă de posibilitate să se mai schimbe ceva” [Cătălin Dorian Florescu, 2007:187] exacerbează voința personajului de a restabili contactul cu patria natală, scoțându-l din starea de pasivitate resemnată, pentru a salva acest fragment de sine, căutându-l precum o piesă din puzzle-ul propriei identități.

Dorința obsesivă de a se întoarce în România, de a confrunta realitatea lăsată în urmă, devine o ultimă încercare de a reasambla fragmentele identității sale. Această nevoie viscerală de a „se lămurii cum era dincolo” sugerează că trecutul, oricât de dureros ar fi fost, reprezintă o parte esențială a sinelui său, o parte care nu poate fi ignorată sau înlocuită, ci păstrată ca parte a sinelui său profund. Întoarcerea este văzută ca o potențială cale de vindecare, de reconciliere cu sinele pierdut în exil. Însă, după cum remarcă și Vladimir Jankélévitch [Vladimir Jankélévitch, 1974: 340], nostalgia sinelui pierdut rămâne o problemă nerezolvată, o rană mereu deschisă, nevindecată. Trauma rupturii de țară, idealizarea trecutului, dificultatea de a se ancora în prezent și sentimentul de zădărnicienie contribuie la o stare de suspendare temporală și la o percepție discontinuă a sinelui.

În analiza identităților fragmentare în literatura exilului, operele lui George Steiner oferă perspective valoroase. În „Extraterritorial”, Steiner explorează modul în care experiența exilului lingvistic și cultural poate duce la o multiplicitate a identităților, la un sentiment de a nu aparține pe deplin niciunei culturi [George Steiner, 1972]. Deși Teodor nu se confruntă cu un exil lingvistic major, ruptura de contextul său cultural original și sentimentul de înstrăinare rezonază cu ideile lui Steiner despre „ființele extrateritoriale”.

De asemenea, studiile lui Edward Said despre exil și identitate în „Reflecții asupra exilului” subliniază trauma psihologică a separării de patrie și modul în care exilul poate genera un sentiment permanent de „acasă nicăieri”. Sentimentul de neîmplinire și de scindare trăit de Teodor se aliniază cu analiza lui Said asupra experienței exilicilor, care trăiesc cu o constantă „durere a separării”.

În lumina acestor repere, scriitorul Cătălin Dorian Florescu oferă o analiză profundă, elocventă și emoționantă a procesului de fragmentare identitară generat de experiența exilului. Prin experiențele lui Teodor Moldovan și ale părinților săi, sunt ilustrate diversele forme pe care le poate lua această destrămare: scindarea între identitatea profesională și sentimentul de dezrădăcinare, degradarea statutului social și profesional, renunțarea la pasiuni definitorii și izolarea comunicativă. Romanul „Maseurul orb” arată că exilul nu este doar o schimbare geografică, ci un proces complex de redefinire a sinelui, adesea marcat de traume, sacrificii și un persistent sentiment al unei identități incomplete sau pierdute. Nostalgia trecutului nu își găsește rezolvare prin dorința de a se întoarce în țară, ci rămâne doar o încercare disperată de a reîntregi o identitate fracturată de firul istoriei și de geografie, o căutare a unui sens pierdut în labirintul memoriei și al exilului.

Referințe bibliografice

- Florescu, Cătălin Dorian, *Maseurul orb*, Editura Polirom, Iași, 2007
Jankélévitch, Vladimir, *L'Irréversible et la nostalgie*, Paris, Flammarion, 1974
Said, Edward, *Reflections on Exile and Other Essays*, Cambridge: Harvard University Press, 2000
Steiner, George, *Extraterritorial: Papers on Literature and the Language Revolution*, Editura Faber and Faber, 1972
Tabori, Paul, *The Anatomy of Exile: A Semantic and Historical Study*, London, Harrap, 1972